

Erindring. På KØS i Køge sættes mindesmærket til debat med museets hidtil største satsning.

Til minde om ...

Prospekt til 9/11 Memorial: Towers of Light.

FOTO: ROE ETHRIDGE

Til højre Gottfred Eickhoffs Roepiger i Saksøbing fra 1940. FOTO: DAVID FOX

Elmgren & Dragsets monument over nazismens homoseksuelle ofre, 2008.

FOTO: ELMAR VESTNER

AF METTE SANDBYE

Nutidens danske kunstmuseer skal kunne en hel masse: de skal styrke forskningssiden og samtidig formidle bredt og inddragende, de skal helst række ud i det omgivende samfund, styrke borgerskabet og inkludere så mange som muligt. De skal ikke bare nøjes med at hænge noget på væggene, men udnytte flere samtidige medieplatforme, bruge apps og QR-koder, de skal lave foredrag og debatter, akademiske seminarer og folkekøkkener – og det hele helst på én gang og med indhentning af en ordentlig skovfuld eksterne fondsmidler.

Det er mildt sagt ikke nogen nem opgave. Men på KØS i Køge er de lige nu i gang med det hele med museets nok hidtil største satsning under udstillingsoverskriften *Magt Minder Mennesker – Mindesmærker i dag*.

KØS hed oprindeligt Køge Skitsesamling, men for nogle år siden omdøbtes museet til KØS – museum for kunst i det offentlige rum. Siden har de haft held med store præsentationer af kirkekunst, statsstøttet kunst i det offentlige rum og forskellige former for street art. Fælles for disse projekter har været, at museet har formået at kombinere museums-

udstillingen med forskellige former for rækken ud over museet, for husets særlige fokus på kunst i det offentlige rum er et emne, som principielt angår os alle. Det er kunst, som alle på en eller anden måde støder på i hverdagen, også ufrivilligt.

I forlængelse af disse tidligere udstillinger er det derfor også helt oplagt at tage mindesmærket under behandling. Mange forbinder måske ordet mindesmærke med noget fortidigt og gammeldags, der skal minde os om især gamle dages krige og de faldne i den forbindelse. Men i nyere tid har man oplevet en markant oplussen af en på én gang bred offentlig og en mere akademisk diskussion af, hvad et mindesmærke er og skal kunne, og det er her, KØS' udstilling har sit hovedfokus.

Selve udstillingen åbnede forleden, men forud er gået et ganske omfattende *road trip*, hvor museet i selskab med musikere og journalist Torben Steno i et par måneder i forsommeren rejste Danmark rundt til i alt 10 udvalgte mindesmærker fra Gottfred Eickhoffs *Roepiger* på torvet i Saksøbing til Bjørn Nørgaards borgerinddragende *Nørrebro's hjerte* – konstrueret af omsmeltede våben fra Nørrebro i København.

I hver by blev der stillet en scene op, diverse debatter, forfattere og musikere blev inviteret til at bidrage, og der var

åbne mikrofoner, så borgerne kunne udtrykke deres mening om, hvad deres lokale mindesmærke betyder for dem, om overhovedet noget. Ved besøget i Vangede, ved mindesmærket for Dan Turéll udført af Kenn André Stilling, læser Yahya Hassan op, mens unge lokale smider kanonslag i baggrunden. Samme sted fortæller den kurdiske pizzaejer på torvet, der hver dag ser ud på skulpturen, som består af alfabetets bogstaver i stor, rustfarvet størrelse, om, hvordan det minder ham om, at visse bogstaver var forbudte i hans hjemland, og om den kurdiske ven, der røg i fængsel for at bruge bogstavet Q.

Museet havde et filmhold med og har produceret en fin og varieret film på 35 minutter fra turneen. Den følger med kataloget og vises i bidder i udstillingen, og senere tager KØS på genbesøg og viser filmen ude i landet.

DER hvor mindesmærkediskussionen for alvor blussede op i nyere tid var i forbindelse med Peter Eisenmans store *Monument for Europas dræbte jøder*, opført i 2005 i Berlin. Inden færdiggørelsen var fulgt mange års offentlig debat: Fra da byen vedtog at opføre et mindesmærke, over konkurrenceudskrivelsen, til diskussionen omkring udvælgelsen og til justeringen af det oprindelige forslag,

hvor Eisenman blandt andet blev pålagt at opføre et mere traditionelt historiedokumenterende museumsrum under sit minimalistiske landskab af bølgede stenøjler.

Kan man nøjes med at minde med kroppen og sanserne, som monumentet lagde op til, ja, er det ligefrem en bedre måde at holde fortiden i live på, eller må der historisk dokumentation og facts på bordet?

Den næste store internationale mindesmærkedebat fulgte i kølvandet på terrorangrebet i New York 11. september 2001, hvor bystyret hurtigt vedtog, at der skulle bygges et mindesmærke på stedet, men hvor det tog ti år, før Michael Arads vandfald med alle de afdødes navne monteret i arkitekten Daniel Libeskind's masterplan for hele karreen blev indviet i 2011 under titlen *Reflecting Absence*.

Udstillingen i New York er inddelt i fem temasektioner, og den første, *Tab og traume*, begynder med Arads mindesmærke. Man har fra 9/11-museet i New York lånt modellen af hele masterplanen for den store grund, hvor tvillingetårnene stod, og der vises eksempler på flere af de i alt 5201 forslag, der indløb i konkurrencen, ligesom nogle af de mere alternative mindesmærker i kølvandet på 9/11 vises.

En stor fotostat dokumenterer de mange efterlysningsplakater, som private satte op rundt i byrummet, og som senere kom til at fremstå som et mindesmærke til sorgbejndning fremfor egentlig efterlysning. Det er også interessant at se, hvordan smådele af det tilbagestående stål blev omstøbt til små skulpturer, eller dele

blev begravet af amerikanske soldater flere steder under den efterfølgende aktion i Afghanistan som en blanding af et mindesmærke og en symbolsk hævnaktion.

I samme sektion møder man det seneste danske, officielle mindesmærke, nemlig Finn Reinbothes *Monument for Danmarks internationale indsats efter 1948* på Kastellet i København. Her vises alle de fem indkomne forslag i den inviterede konkurrence, og det er interessant at sammenligne dem.

Udstillingen slutter med det mindesmærke, der senest har vakt enorm debat på vores hjemlige breddegrader, nemlig svenske Jonas Dahlbergs vndermindesmærke for Utøya-tragedien i 2011. Som beskrevet for nylig her i avisen er konstruktionen p.t. udsendt et år, fordi sårene stadigvæk er for åbne. Det tog netop ti år efter 9/11 at skabe Arads vandfald og mere end 50 år efter Anden Verdenskrig at få rejst Eisenman-værket i Berlin, så i det lys er tre år efter Utøya og kort tid efter retssagen mod Breivik måske for kort tid. Borgerne skal have tid til at sørge, reflektere og debattere.

MENS mindesmærker traditionelt har hyldet krige og konger (og som regel mænd), så sætter nyere tids mindesmærker i stigende grad fokus på almindelige borgere og oversete befolkningsgrupper, ligesom borgerne selv er begyndt at tage initiativ til at skabe mindesmærker. Under overskriften *De nye udvalgte* møder man Elmgren & Dragsets dreng på gyngestol og kæmpeformat og Antony Gormleys folkelige talerstol, som begge

er lavet til *The Fourth Plinth*, den tomme søjle på Trafalgar Square i London, samt Bjørn Nørgaards 2004-udsmykning til Holstebro, der er modelleret efter virkelige Holstebro-borgere.

Disse værker skal nok snarere kaldes »kunst i det offentlige rum« end egentlige mindesmærker, grænserne er ikke så stramt sat på udstillingen. Under overskriften *Selvgroede mindesmærker* møder man suttetræet i Frederiksberg Have, Bryggebroen ved Fisketorvet beklædt med kærlighedsbeseglende hængelåse, mindesmærker for hjemløse og et mindesmærke i München af kort, bamser, lys og meget andet junk for Michael Jackson, som vedligeholdes flittigt af lokale fans.

Det er en omfattende og interessant udstilling med mange gode og højt aktuelle vinkler. Jeg savnede lidt mere information om betingelserne bag mindesmærkerne, hvem har bestilt det og betalt det og hvorfor? Ligesom den offentlige diskussion kunne have været bedre belyst.

Man har i alt fald talt om, at det vigtige ved et mindesmærke, og det kom især til udtryk i Berlin, er den debat, det skaber, mere end det er tingen i sig selv. Det er stort set kun i Utøya-sagen og i filmen, at det aspekt er taget med. Men det er et imponerende arbejde, museet har lagt for dagen, støttet af en stor bevilling fra især Nordea-fonden. En meget vellykket, ambitiøs og storstilet satsning, der taler til alle slags publikummer: fra kunst- og kulturhistorikeren, der selv har arbejdet med emnet, til den lokale Saksøbing-borger, der elsker sine to roepiger, men i grunden er i tvivl om, hvorvidt de er polakker, danskere eller svenskere (hvilket afgøres i debatten på stedet, ser man på filmen).

Udover at være visuelt indbydende med virkelig gode illustrationer er der godt læsestof i den store katalogbog, blandt andet en solid oversigtstekst af medkurator Mette Haakonsen, tekst af KØS' egen kurator, Lene Bøgh Rønberg, de danske kulturhistoriske forskere Michael Hviid Jacobsen og Inge Adriansen, der især har arbejdet med emnet, og den internationale mindesmærkeforskning *grand old man*, James E. Young, som også gæster KØS' internationale januarseminar om emnet sammen med Michael Arad.

Magt Minder Mennesker – Mindesmærker i dag. KØS museum for kunst i det offentlige rum. Køge, til 22. februar. Internationalt seminar 23. jan. Stor ill. katalogbog med indlagt film. Les om museets øvrige arrangementer på www.koes.dk

Teater. De underjordiske cisterner på Frederiksberg er perfekte kulisser for iscenesættelsen af T.S. Eliots klassiske digt *Ødemarken*. Skuespillerne, derimod, kunne man godt have undværet.

September er den grusomste måned

AF NANNA GOUL

Det er sjældent, at jeg om en forestilling kan konstatere følgende: Alt ville have virket til perfektion – hvis bare ikke skuespillerne havde været der. Ikke desto mindre er det præcis sådan, jeg har det efter at have set kunstnerkollektivet Vontrapps iscenesættelse af T.S. Eliots digt *Ødemarken* i Cisternerne. Forestillingen med titlen *En håndfuld støv* spiller bl.a. i samarbejde med Golden Days Festival, der i år markerer 100 året for Første Verdenskrig.

T.S. Eliots store modernistiske – og litterært set enormt indflydelsesrige – digt *The Waste Land*, på dansk *Ødemarken*, blev skrevet i 1922 og forbindes især med tidsånden efter Første Verdenskrig: Oplevelsen af det totale sammenbrud, håbløsheden og meningstab. Digteren led nu også selv af et nervøst sammenbrud, mens

han skrev på værket, alt imens konens sindssyge tog til. Om ægteskabet har T.S. Eliot, der i 1948 vandt Nobelprisen, udtalt: »For hende bragte ægteskabet ingen glæde. Mig hensatte det i den sindstilstand, som *Ødemarken* blev skabt af.«

I det mindste fik eftertiden et af de stærkeste digte, som overhovedet eksisterer. Derfor er det også en glimrende – og ambitiøs – idé, at man nu har valgt at give *Ødemarken* plads og taletid. For selv om T.S. Eliots digt både er ambitiøst og prætentøst – og kører løs med henvisninger til Ovid, Dante og Shakespeare og yderligere gøder poesien med udenlandske og latinske citater – så virker det bare. Det er så elementært stærkt et digt, at man ikke kan undgå at reagere fysisk på det. Bare de berømte åbningslinjer: »April er den grusomste måned« minder én om, hvor virkningsfuld poesi kan være.

Digtets styrke mærker man også i begyndelsen af *En håndfuld støv*, hvor man har valgt at

placere publikum på trapperne i nedgangen til Cisternerne, til en old school oplæsning af hele digtet. En sådan begyndelse er lige så uopfindsom og uinspireret, som den er modig og lodig. Det er som at starte en aften ude med en eftersidning, men jeg kan egentlig godt lide det: Først skal det lyriske rugbrød spises, før vi for alvor går i gang.

Eneste anke var, at oplæsningen ikke sad helt i skabet, den danske accent skinnede for eksempel lidt for tydeligt igennem i de udenlandske citater, og så kan man nok diskutere, om en oplæsning af et lyrisk hovedværk som *Ødemarken* burde blive dramatiseret helt så meget. Jeg holder nok på en mere klassisk, messende og besværgende form: Det virker for mig lidt underligt at læse *Ødemarken* højt på de samme præmisser som Peter Pedal.

Herefter fortsatte forestillingen ind i de underjordiske Cisterner (det gamle københavnske vandreservoir), der som Danmarks eneste urbane drypstenshule er et vidunderligt og unikt udstil-

lingsrum, som i denne sammenhæng passede ufattelig godt. Mørket, der i nogle minutter var fuldstændig uigennemtrængelig, den dystre fornemmelse af en underverden, man ikke kunne slippe ud af, vandet, der drev på gulvet og ned ad væggene – jeg kan ikke forestille mig et bedre sted til at udfolde stemningen fra Eliots *Ødemarken*.

Og så har jeg slet ikke nævnt Christian Lemmerz' skulpturer, skabt specifikt til Cisternerne med udstillingen *Andante*, der hang overalt i det store areal: Store kadaverlignende skulpturer, der hang som lig i kæder ned fra loftet. På én gang gotiske og moderne, med mindelser om både fantasivæsnere, pupper og slagtekvæg. Bedre kulisser kunne ingen have skabt – og så var de tilmed bare til at indtage.

Rigtig, rigtig meget godt er der altså at sige om rammerne for *En håndfuld støv* – det store problem var bare, at skuespillerne også var der. Og at de på ingen måde arbejdede sammen med de fantasti-

ske rammer, der sådan set havde gjort alt arbejdet for dem. Når man har at gøre med et rum, der i sig selv bidrager med så meget drama som Cisternerne, er det lidt uheldigt, at man forsøger at overdøve det med et hysterisk melodrama.

Det må være instruktøren Kathrine Lund, der bærer ansvaret for den abstrakte følelsesdramatik, som de to skuespillere anstrengt måtte udføre. De gik højstemte rundt og gav en slags symbolske stemningsbilleder af forliste forhold og knuste verdener, citerede fra *Ødemarken*, som publikum lige havde fået oplæst, og virkede mest af alt som en ufrivillig parodi på dybsindigt teater. Godt nok ærgerligt.

Vontrapp: En håndfuld støv – et ekko af T.S. Eliots digt The Waste Land. Instruktør: Kathrine Lund. Medvirkende: Marijana Jankovic, Morten Holst, Bodil Sangill, Mogens Pedersen. Spiller i Cisternerne frem til 18. september.